

IM GRÜNEN, IM GRÜNEN —

AF HENRIK BRAMSEN

Oktavformatet er dybt rodfæstet i vor kultur siden renæssancen; og i fremtiden vil den ene oktavudgave afløse den anden, ligetil menneskene ikke mere finder det umagen værd at tage i skoven med en god bog.

Ligesom vi kalder *Petrarca* det første moderne menneske, hvilket vil sige det første humanistiske menneske, kan vi med god grund kalde *Aldus Manutius* den første moderne bogtrykker. Hans adkomstbevis til denne betegnelse er hans berømte klassikerudgave i oktav, de saakaldte *Aldinere*, som paa grund af deres lettilgængelighed og lethaandterlighed ydede et væsentligt bidrag til renæssancekulturens udbredelse.

Fra disse udgaver til Petrarca er der mere end een forbindelse; som bekendt er — efter traditionen — deres kursivskrift en efterligning af hans haandskrift; men ogsaa hvad formatet angaar, har Petrarca haft en finger med i spillet. Der gaar en rød traad — humanismens — fra det første moderne menneske til den første moderne bogtrykker.

Naar vi kalder Petrarca det første moderne menneske, saa er det bl. a., fordi han repræsenterede den ganske umiddelalderlige kombination af et *bogmenneske* og en *sportsmand*. I sit forhold til bøgerne maatte han derfor ikke alene stille krav til indholdet — nemlig som bogmand, men ogsaa — som sportsmand — til formen. Som sportsmand maatte han kræve, at bogen var nem at haandtere og altsaa af praktisk format. Da han omkring 1340 foretog sin sensationelle bjergbestigning i Al-

perne, var den aandelige jordbund færdigberedt for den lille, ambulante klassikerudgave, som i 1501 saa lyset ved Aldus.

Desuden kan impulser østfra have været medvirkende til nydannelsen. Ialfald er det værd at erindre, at hos *perserne* blomstrede stadig idealerne fra den klassiske oldtid. Perserne havde aldrig givet slip paa den oldtidsgræske kombination af bogmand-sportsmand, som i Europa først Petrarca kaldte tillive; hos dem blev der derfor givet det lille oktavformat rige udviklingsmuligheder. Havde digtsamlinger i lommeformat ikke eksisteret i Persien, vilde Omar Khayyam ikke have kunnet udforme sin berømte skovturs-idyl:

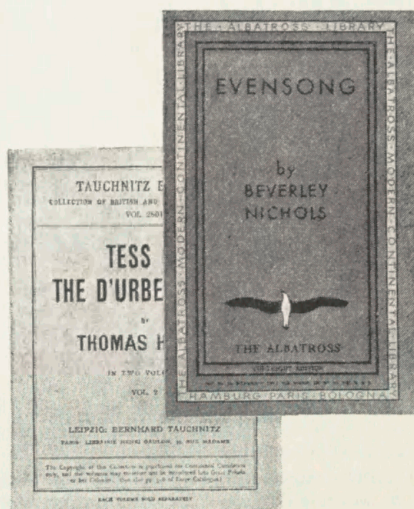
Here with a Loaf of Bread beneath the Bough
A Flask of Wine, a Book of Verse and Thou
Beside me singing in the Wilderness —

og heller ikke vilde de persiske miniaturmalere have kunnet fremstille de unge adelige skønaander i naturens skød med et lille, let bind digte i haanden.

Petrarca var græker som disse ynglinge var grækere; og Petrarca lagde i Europa grunden til den simultan-nydelse af natur og poesi, som for det moderne menneske betyder tilværelsens kvintessens; og Aldus gjorde nydelsen realisabel. Efter hans typografiske bedrift blev det muligt for renæssancens ungdom at lægge sig i det grønne græs og læse højt af deres medbragte Aldinere.

Aldinerne fik talrige efterfølgere gennem tidene. Ligesaalidt som sportsmændenes slægt uddøde med Petrarca, forsvandt den lille, ambulante klassikerudgave med Aldus. Nutildags cykler vi med *vores* Laura ud til Dyrehaven og lægger os under Eremitageslettens tjørne med en *Albatross*, thi den er den fornemste repræsentant for det aldinske princip i vore dage.

Iøvrigt var Aldinernes nærmeste efterfølgere det syttende aarhundredes *Elzevire*. „De betegnede i denne de store Folianters Tid noget nyt, ligesom Aldinerne noget mere demokratisk, og de vandt da ogsaa hurtigt stor Popularitet ved deres prak-

tiske Form og billige Pris.“ (Svend Dahl). I det attende aarhundrede blev oktavformatet helt comme il faut, fordi det passede saa fortrinligt til den tvangfri selskabelighed i salonerne og i det fri. Gainsborough har malet unge engelske aristokrater, der læser deres lille bog i den skyggefulde park; de var aandsfrænder af de unge persere; jagt og læsning var hoved-interesserne. Med Fragonards pige (det er sikkert en *roman*, hun læser) føler vi os derimod snarere hensat til det dannede borgerskabs milieu og dermed til det nittende aarhundrede med *dets Aldinere: Tauchnitzudgaverne*.

Tauchnitz-serien begyndte at udkomme i Leipzig i 1841, og vil saaledes om faa aar kunne fejre hundrede aars jubilæum. Det er dog usikkert, om denne begivenhed overhovedet vil finde sted; forlaget blev nemlig for nogen tid siden overtaget af det nyopdukkede Albatross, som i løbet af en kort aarrække ganske havde slaaet det af marken. Meningen er utvivlsomt, at serien med tiden helt skal udgaa; muligvis vil den nye udgiver blot tage jubilæet med i reklamemæssigt øjemed.

Der synes saaledes at være grund til et par mindeord, og i særdeleshed i betragtning af den store udbredelse, Tauchnitz-bøgerne stadig har haft paa kontinentet. Som kulturspredere har de ikke haft mindre betydning end deres forgængere i tidligere aarhundreder. Selvom Albatross'erne i fremtiden vil kunne erstatte dem, vil deres forsvinden blive modtaget med vemod; og de velkendte bind, som i hvert tilfælde er forsvundet for bestandig, vil med deres hygge og fordringsløshed oprigtigt blive savnet.

Hvad iøvrigt seriens typografiske udstyr angaar, kan vi konstatere, at det gaar næsten tilbage til virksomhedens begyndelse. Det karakteristiske brede format er vistnok oprindeligt; skriften derimod ikke helt, idet ganske tidlige udgaver viser en franskpaaavirket, ret sammentrængt og ikke særlig letlæselig skrift; men ialfald fra de sidste aar i fyrreerne finder vi den skrift og opsætning, som serien havde ligetil de nylig indtrufne forandringer. Den typografiske tilrettelæggelse af Tauchnitz vidner saaledes om en stor fremsynethed, og den har da ogsaa kunnet staa for en aarhundredlang prøvetid.

Om Albatross-seriens udstyr vil kunne taale en ligesaa lang prøvetid, kan kun tiden vise. Der er imidlertid ingen tvivl om, at det i flere henseen-

der fremtræder mindre afklaret end Tauchnitz. Lidt misforstaaet virker saaledes omslagets hvide stribe med bynavnene i omslagets farve, og ligeledes varemærket, hvor hver Tauchnitz i sig selv var et varemærke. Men disse enkeltheder er dog tidssvarende, forsaavidt som de skal bruges i den hidsige kamp om markedet, som Tauchnitz i sin glanstid ikke kendte; og man maa jo ogsaa lade Albatross' udstyr, at det hidtil har staaet sin prøve. Dog er det svært at afgøre, hvad det egentlig i første række er, der har skabt seriens succes.

Af største vigtighed har under alle omstændigheder det nye format været, som rent lommemæssigt giver Albatross betydelige fortrin fremfor Tauchnitz. Det falder desuden i smag: det har den stramhed og tørhed, der karakteriserer vor tids stilbestræbelser. Det er ikke for meget sagt, at det i sidste instans er formatet, der gør Albatross-bogen til den helt ideelle følgesvend, naar vi lægger asfalten bag os.

Albatross har afløst Tauchnitz, ligesom Elzevir engang afløste Aldus, og saaledes vil i fremtiden den ene oktavudgave afløse den anden, ligetil menneskene ikke mere finder det umagen værd at tage ud med en bog i det grønne.